

8. Kolodiychuk, A. V. (2015). Innovatsiyyny rozvytok promyslovosti: zavdannya upravlinnya pry vrakhuvanni umov nedoskonaloyi konkurentsii [Innovative development of industry: the tasks of management taking into account the conditions of imperfect competition]. Lviv: League Press. [in Ukrainian].

9. Kolodiychuk, A. V. (2012). Informatsiya yak faktor innovatsiynoho rozvytku ekonomiky [Information as a factor of innovation development of the economy]. In Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini [Formation of market relations in Ukraine]: Vol. 5/1 (132) (pp. 58–62). [in Ukrainian].

10. Kolodiychuk, A. V., Hushtan, T. V., Molnar, O. S., Vasylykha, N. V., & Chobal, L. Yu. (2021). Mizhnarodni perevezennya v mizhnarodniy ekonomitsi [International transportation in the international economy]: Textbook. Lviv: ATB Publishing [in Ukrainian].

11. Kolodiychuk, A. V., Pisnyy, V. M., & Semchuk, Zh. V. (2009). Sutnist' innovatsiy, struktura ta osnovni etapy innovatsiynoho protsesu [The essence of innovation, the structure and the main stages of the innovation process]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (9) (pp. 191–196). [in Ukrainian].

12. Pukhyr, S. T. (2023). Makroekonomichnyy stan natsional'noyi ekonomiky pid chas povnomasshtabnoyi viyny [Macroeconomic state of the national economy during a full-scale war]. Ekonomika i rehion – Economy and region, 4 (91), 8–16. [in Ukrainian].

13. Trydid, O. M., Azarenkova, H. M., Mishyna, S. V., & Borysenko, I. I. (2008). Lohistyka [Logistics]: Textbook. K.: Znannya. [in Ukrainian].

Дані про автора

Кирлик Наталія Юрїївна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та торгівлі ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

e-mail:nataliya.kyrlyk@uzhnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6592-187>

Data about the author

Natalia Kyrlyk,

Ph.D. of Economics, Associate Professor, Associate Professor Department of Economics, Entrepreneurship and Trade of the Uzhhorod National University

e-mail:nataliya.kyrlyk@uzhnu.edu.ua

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17532379>

ВАСИЛЬЧАК С. В.

Оцінка ефективності бізнесу та інвестування підприємств як інструменти в управлінні економічною безпекою національного господарства та забезпечення соціально-економічного розвитку країни

Предмет дослідження Стаття присвячена дослідженню ролі оцінки ефективності бізнесу та інвестуванню підприємств як фінансові інструменти в управлінні економічною безпекою національного господарства та забезпечення соціально-економічного розвитку України.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, логічний, аналітичний, графічний, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження.

Доведено, що в умовах глобальної економічної нестабільності, посилення геополітичних ризиків, воєнних викликів та швидкої цифрової трансформації, використання штучного інтелекту, забезпечення економічної безпеки національного господарства стає пріоритетним завданням. Економічну безпеку національного господарства визначено як стан, за якого економіка країни здатна протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, забезпечуючи стабільне зростання, ефективно використання ресурсів та захист ключових секторів.

Результати роботи. Ефективним інструментом розвитку і функціонування бізнес-структур в нинішніх умовах визначено управлінську функцію аналітики, прогнозування і системне планування, які служать платформою для майбутнього розвитку і дозволяє протистояти виникаючим кризовим явищам, пом'якшувати їх наслідки і унеможливити прогнозування і банкрутство.

Галузь застосування результатів. Основними підходами до оцінки ефективності бізнесу в

контексті інвестування та управління економічною безпекою національного господарства визначено фінансовий, операційний, інноваційний, цифровий та систематичний. Запропоновано ключові індикатори оцінки ефективності бізнесу в контексті економічної безпеки національного господарства та візуалізовано алгоритм її проведення.

Висновки. Обґрунтовано роль держави в забезпеченні макрофінансової стійкості, стимулюванні інвестицій, залученні міжнародної допомоги, розвитку критичних секторів та захисті бізнесу від ризиків. Перезавантаження інституцій (Бюро економічної безпеки, Митниця), детінізація економіки, прискорення приватизації та боротьба з корупцією визначено як передумови покращення бізнес-клімату та інвестування, зокрема міжнародних інвесторів. Для практичної реалізації рекомендовано впровадження інтегрованих систем моніторингу, що поєднують бізнес-аналітику з інвестиційними та державними регуляторними механізмами, а також розвиток державно-приватного партнерства (PPP) між державою, бізнесом та міжнародними організаціями. Подальші дослідження будуть фокусуватися на розробці універсальних моделей оцінки для різних секторів, враховуючи післявоєнне відновлення, цифрову трансформацію, штучний інтелект та екологічні фактори з метою забезпечення всебічної економічної безпеки для всіх рівнів національного господарства.

Ключові слова: оцінка, ефективність бізнесу, інвестування, інвестиційний клімат, інноваційні фінансові інструменти, KPI, регуляторні механізми, управління економічною безпекою, національне господарство, глобальна економічна нестабільність, геополітичні та цифрові ризики, воєнні виклики, кризові умови, цифрова трансформація, внутрішні і зовнішні загрози, штучний інтелект, кіберзагрози, цивільне будівництво, післявоєнне відновлення, міжнародні інвестиції, зелені технології, інфраструктурні проекти, сталий соціально-економічний розвиток, державно-приватні партнерства (PPP), інтеграції в ЄС.

SVETLANA VASYLCHAK

Assessment of business efficiency and enterprise investment as financial instruments in managing the economic security of the national economy and ensuring the socio-economic development of the country

The subject of the study. The article is devoted to the study of the role of business performance assessment and enterprise investment as financial instruments in managing the economic security of the national economy and ensuring the socio-economic development of Ukraine.

Research methods. The study used a combination of scientific methods and approaches, including systemic, logical, analytical, and graphical, which ensured the conceptual unity of the study.

It is proved that in conditions of global economic instability, increased geopolitical risks, military challenges and rapid digital transformation, the use of artificial intelligence, ensuring the economic security of the national economy becomes a priority task. The economic security of the national economy is defined as a state in which the country's economy is able to withstand internal and external threats, ensuring stable growth, efficient use of resources and protection of key sectors.

Results of work. An effective tool for the development and functioning of business structures in the current conditions is the management function of analytics, forecasting and system planning, which serves as a platform for future development and allows you to resist emerging crisis phenomena, mitigate their consequences and make forecasting and bankruptcy impossible.

Field of application of the results. The main approaches to assessing business efficiency in the context of investment and management of the economic security of the national economy are financial, operational, innovative, digital and systematic. Key indicators for assessing business efficiency in the context of economic security of the national economy are proposed and the algorithm for its implementation is visualized.

Conclusions. The role of the state in ensuring macro-financial stability, stimulating investment, attracting international assistance, developing critical sectors and protecting business from risks

is substantiated. Rebooting institutions (Bureau of Economic Security, Customs), de-shadowing of the economy, accelerating privatization and combating corruption are identified as prerequisites for improving the business climate and investment, in particular international investors. For practical implementation, the introduction of integrated monitoring systems that combine business analytics with investment and state regulatory mechanisms, as well as the development of public-private partnerships (PPP) between the state, business and international organizations is recommended. Further research will focus on developing universal assessment models for different sectors, taking into account post-war recovery, digital transformation, artificial intelligence, and environmental factors, in order to ensure comprehensive economic security for all levels of the national economy.

Keywords: *assessment, business efficiency, investment, investment climate, innovative financial instruments, KPIs, regulatory mechanisms, economic security management, national economy, global economic instability, geopolitical and digital risks, military challenges, crisis conditions, digital transformation, internal and external threats, artificial intelligence, cyber threats, civil construction, post-war recovery, international investments, green technologies, infrastructure projects, sustainable socio-economic development, public-private partnerships (PPP), EU integration.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобальної економічної нестабільності, посилення геополітичних ризиків, воєнних викликів та швидкої цифрової трансформації, забезпечення економічної безпеки національного господарства стає пріоритетним завданням. Економічна безпека національного господарства визначається як стан, за якого економіка країни здатна протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, забезпечуючи стабільне зростання, ефективно використання ресурсів та захист ключових секторів. Оцінка ефективності бізнесу, що включає аналіз продуктивності, рентабельності, інноваційної активності та ресурсного забезпечення, а також інвестування, виступають не лише інструментом моніторингу діяльності окремих підприємств, але й стратегічним механізмом для підтримки економічної безпеки на національному рівні. Проблема полягає в тому, що традиційні методи оцінки ефективності бізнесу часто не враховують їх вплив на макроекономічні показники безпеки, що призводить до фрагментарного підходу та недооцінки системних ризиків, таких як залежність від імпорту, несприятливий інвестиційний клімат, технологічна залежність, низька конкурентоспроможність чи вразливість до кіберзагроз, зокрема в умовах цифровізації та використання штучного інтелекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження в галузі оцінки ефективності бізнесу, впливу на інвестування та її ролі в забезпеченні економічної безпеки національного господарства активно розвиваються як в Україні, так і на міжнародному рівні. У вітчизняній літературі значна увага приділяється інтеграції мі-

кро- та макроекономічних підходів. Основою для здійснення дослідження з обраної тематики стали праці провідних вчених, фахівців, науковців, зокрема О. Баженова, С. Васильчак, Г. Гончарова, Р. Дацків, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, О. Мірошніченко, В. Мунтіян, Т. Повод, О. Скорук, С. Шкарлет та інших.

Наприклад, у роботах, присвячених економічній безпеці, підкреслюється роль оцінки ефективності бізнесу як інструменту для підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Автори пропонують використовувати комплексні показники, такі як продуктивність праці, рентабельність капіталу та енергоефективність, для оцінки внеску бізнесу в економічну стабільність.

Дослідження в аграрному секторі України акцентують на ролі вертикальної інтеграції та диверсифікації для зниження залежності від зовнішніх ринків, що сприяє економічній безпеці. Зокрема, запропоновано адитивну модель оцінки ефективності, яка враховує фінансову, сировинну та екологічну складові. У контексті воєнного стану, дослідження 2024–2025 років систематизують підходи до оцінки ризиків для бізнесу, пропонуючи індикатори стійкості, такі як диверсифікація логістичних ланцюгів та резервні фонди.

За кордоном увага зосереджена на системному аналізі впливу бізнес-процесів на економічну безпеку. Наприклад, у роботах, присвячених оцінці впливу зовнішнього середовища, використовуються експоненційні моделі для прогнозування зниження ефективності через фактори, такі як глобальна конкуренція чи технологічні розриви. Дослідження в галузі кібербезпеки наголошують на необхідності інтеграції цифрових

ризиків у моделі оцінки ефективності, особливо для країн із високим рівнем цифровізації. Систематичний підхід до оцінки безпеки промислових секторів пропонує формалізовані показники та порогові значення для моніторингу в динаміці.

Серед нових публікацій 2024–2025 років варто відзначити дослідження, присвячені економічній безпеці в умовах воєнних конфліктів, де аналізується роль бізнесу в підтримці національної економіки через працевлаштування та податкові надходження, покращення інвестиційного клімату та його роль в інвестуванні бізнесу. Інші роботи фокусуються на SMART KPI для оцінки стратегій, інтегрованих із цифровою економікою, та підкреслюють значення інноваційних технологій у підвищенні ефективності. Глобальні звіти про економічну безпеку 2025 року вказують на зростання ролі кіберризиків і необхідність їх включення в оцінку ефективності бізнесу.

Водночас науково-методичне підґрунтя з питань управління економічною безпекою національного господарства, залишаються недостатньо опрацьованими. Зокрема, потребують подальшого дослідження питання оцінки ефективності бізнесу та інвестування як інструменту в управлінні економічною безпекою національного господарства. Загалом, дослідження підкреслює потребу в універсальних моделях оцінки, які б поєднували мікро- та макроекономічні аспекти, але таких моделей поки бракує, особливо в умовах геополітичної нестабільності.

Метою статті є комплексне дослідження оцінки ефективності бізнесу та інвестування як фінансового інструменту управління економічною безпекою національного господарства, з акцентом на методи, індикатори та практичні рекомендації, що включає аналіз взаємозв'язку між ефективністю бізнесу та макроекономічною безпекою, розробку таблиць і схем для візуалізації процесів, а також формулювання висновків для економічної політики та формування сприятливого інвестиційного клімату.

Виклад основного матеріалу дослідження. У вітчизняній та зарубіжній економічній літературі існує декілька десятків трактувань понять «безпека» та «економічна безпека». У країнах Західної Європи концепт «безпека» став уживатися наприкінці XII ст. і трактувався як стан відсутності або нейтралізації загроз та небезпеки. На думку С.М. Шкарлет [1], категорія «безпека» у слов'ян-

ському суспільстві з'явилася в середині XV ст. як реакція на захватницькі посягання Золотої Орди. У XVII ст. дане поняття вже відносять до державних і загальноновизнаних.

Починаючи з 80-х років XX ст. розпочалася широкомасштабна наукова розробка категорії «безпека» установами провідних країн світу, найбільш відомими з них є Лондонський інститут стратегічних досліджень і Стокгольмський інститут досліджень безпеки [2], а в 90-х роках ця проблема зацікавила й вітчизняних авторів [3; 4; 5; 6].

Погодимось з думкою О.В. Мірошниченко, що економічна безпека є одним із визначальних складових елементів системи національної безпеки [7]. З багаторічного досвіду відомо, що лише надійна та ефективна система забезпечення економічної безпеки є необхідною умовою для стабільного та стійкого соціально-економічного розвитку держави і захисту її незалежності.

Р.М. Дацків поділяє економічну безпеку на: зовнішню – можливість протистояти загрозам, які породжує зовнішнє навколишнє середовище держави; внутрішню, в якій велике значення має розвиток економічно-оборонного потенціалу [8]. На думку О. Баженової, основними структурними елементами економічної безпеки, які доцільно застосувати для аналізу економічної безпеки України, є такі [9]: сировинно-ресурсна безпека, енергетична безпека, фінансова безпека, соціальна безпека, інноваційно-технологічна безпека, продовольча безпека, зовнішньоекономічна безпека.

Забезпечення економічної безпеки національного господарства можливий на основі розвитку стійких функцій господарської діяльності бізнес-структур за умови захисту таких суб'єктів на всіх етапах їхнього функціонування і залежить від впливу багатьох факторів [10]. Ці фактори чинять систематичний вплив на діяльність окремих суб'єктів бізнесу за допомогою спільної взаємодії і формуючи певний тиск на їх функції. Ефективним інструментом розвитку і функціонування бізнес-структур в нинішніх умовах є управлінська функція аналітики, прогнозування і системне планування, які служать платформою для майбутнього розвитку і дозволяє протистояти виникаючим кризовим явищам, пом'якшувати їх наслідки і унеможливити прогнозування і банкрутство. Комплекс системних заходів у відповідь пов'язаний з умовами швидкого і непередбачуваного виникнення кризи, що дає мож-

лівість розробити механізми моніторингу та її виявлення, а також створити механізми попередження і запобігання кризи за допомогою механізму антикризового управління бізнес-структурою [11]. Одним із таких інструментів в управлінні економічною безпекою національного господарства є оцінка ефективності бізнесу.

Рішення про інвестування в контексті економічної безпеки національного господарства приймаються на основі оцінки ефективності бізнесу, яка є багатограним процесом, який охоплює фінансові, операційні, інноваційні та соціальні аспекти. Вона виступає інструментом забезпечення економічної безпеки національного господарства, дозволяючи виявляти системні загрози та оптимізувати внесок бізнесу в економіку. Основні складові оцінки включають аналіз ключових показників ефективності (KPI), таких як рентабельність, продуктивність праці, оборотність активів та інноваційна активність, які впливають на рівень безпеки країни [12].

Основними підходами до оцінки ефективності бізнесу в контексті інвестування та управління економічною безпекою національного господарства є:

Фінансовий підхід: Аналіз рентабельності активів (ROA), ліквідності та рівня заборгованості дозволяє оцінити внесок бізнесу в фінансову стабільність економіки. Наприклад, високий ROA (>10%) сприяє накопиченню капіталу та зниженню залежності від зовнішнього фінансування.

Операційний підхід: Оцінка продуктивності праці та фондівідачі допомагає визначити ефективність використання ресурсів, що знижує ризики неефективного виробництва та залежності від імпорту.

Інноваційний підхід: Аналіз витрат на НДДКР та коефіцієнта інноваційної активності сприяє підвищенню конкурентоспроможності національної економіки на глобальних ринках.

Цифровий підхід: Оцінка кіберзахисту та автоматизації бізнес-процесів дозволяє мінімізувати цифрові ризики, які впливають на економічну безпеку.

Систематичний підхід: Використання формалізованих показників і порогових значень для оцінки внеску бізнесу в економіку в динаміці, особливо в кризових умовах [13].

У контексті зовнішніх впливів, таких як воєнні дії чи економічні санкції, оцінка проводиться за допомогою експоненційних моделей, які прогнозують зниження ефективності через факто-

ри, такі як логістичні перебої чи зростання цін на енергоносії. Для стратегічних секторів, таких як аграрний чи промисловий, застосовується систематичний підхід із пороговими значеннями, що дозволяють оцінювати безпеку в реальному часі.

Сучасні тенденції, такі як цифрова трансформація, додають нові виміри до оцінки. Цифрові інструменти, включаючи AI та аналітику великих даних, дозволяють автоматизувати аналіз KPI, підвищуючи точність прогнозування ризиків. Наприклад, впровадження цифрових рішень може підвищити ефективність бізнесу на 15–25%, що сприяє економічній безпеці через зростання податкових надходжень та зайнятості. У воєнних умовах оцінка ефективності бізнесу повинна включати індикатори стійкості, такі як диверсифікація ринків збуту та резервні фонди [14].

Для ілюстрації пропонується таблиця ключових індикаторів оцінки ефективності бізнесу в контексті економічної безпеки національного господарства.

Дані показники дозволяють оцінювати ефективність бізнесу в контексті економічної безпеки національного господарства, виявляючи відхилення від порогових значень як сигнали потенційних загроз.

Для ілюстрації теоретичних положень розглянуто приклад українського агрохолдингу – ТОВ «Миронівський хлібопродукт» (МХП), одного з найбільших виробників птиці та експортерів м'яса в Європі. МХП працює в умовах воєнних ризиків, зростання цін на енергоносії та логістичних обмежень, що робить оцінку ефективності критичною для забезпечення економічної безпеки. На основі річного звіту за фінансовий рік 2024 (FY2024), проаналізовано ключові індикатори [14].

У FY2024 МХП досяг зростання доходу на 7% до 3,1 млрд USD, переважно за рахунок експорту птиці (на 15% до 1,8 млн тонн) та розширення внутрішнього ринку. Однак чистий прибуток знизився на 20% до 210 млн USD через зростання витрат на енергоносії та логістику. ROA склав 8,5% (нижче порогового значення >10%), що вказує на потенційні ризики фінансової безпеки, пов'язані з неефективним використанням активів (загальні активи – 2,9 млрд USD). Коефіцієнт ліквідності (current ratio) 1,7 перевищує поріг >1,5, що свідчить про стабільну короткострокову платоспроможність [14].

Операційна безпека підтримується високою продуктивністю (урожайність зернових для кормів – 1,2 млн тонн, маржа 28%), але EBITDA-маржа знизилася до 12,3% через зовнішні фактори, та-

Таблиця 1. Ключові індикатори оцінки ефективності бізнесу в контексті економічної безпеки національного господарства *

Складова безпеки	Ключові індикатори ефективності	Порогове значення (високий рівень)	Джерело впливу на безпеку
Фінансова	Рентабельність активів (ROA), коефіцієнт ліквідності	ROA > 10%, Ліквідність > 1.5	Забезпечує стійкість до криз
Операційна	Продуктивність праці, фондодвидача	Продуктивність > галузевий середній	Знижує ризики неефективного використання ресурсів
Сировинна	Матеріалоємність, частка імпорту	Матеріалоємність < 0.5	Запобігає залежності від поставальників
Цифрова	Частота кіберінцидентів, рівень автоматизації	Інциденти < 1 на рік	Захист від цифрових загроз
Соціальна	Плинність кадрів, зарплатовиддача	Плинність < 10%	Підвищення соціальної стабільності
Інноваційна	Коефіцієнт інноваційної активності	> 5% від витрат на НДДКР	Сприяє конкурентоспроможності

* Джерело: побудовано за даними [13]

кі як зростання цін на паливо. Сировинна безпека забезпечується вертикальною інтеграцією (власні кормові заводи та логістичні потужності), що знижує матеріалоємність до 0,4. Екологічна складова покращилася завдяки інвестиціям у біогазові установки, що знизило енергоємність на 15% порівняно з попереднім роком [15].

Цей аналіз показує, як оцінка ефективності дозволяє МХП виявляти ризики (наприклад, зниження рентабельності через воєнні фактори) та впроваджувати заходи, такі як розширення експортних ринків і інвестиції в енергоефективність, для підвищення економічної безпеки [17].

Схема процесу може бути представлена як послідовний алгоритм (описаний текстом для візуалізації):

1. Збір даних: Аналіз фінансової звітності, KPI та зовнішніх факторів.

2. Аналіз індикаторів: Використання моделей (адитивна, експоненційна) для розрахунку рівня ефективності.

3. Виявлення загроз: Порівняння з пороговими значеннями; класифікація рівня безпеки (високий, тривожний, критичний).

4. Розробка заходів: Мотиваційні програми, оптимізація процесів, ризик-менеджмент.

5. Моніторинг: Динамічна оцінка в реальному часі для коригування.

Візуально схема може виглядати як flowchart: Початок → Збір даних → Аналіз → Виявлення загроз → Заходи → Моніторинг → Кінець (з циклом назад до аналізу) [18].

Ця схема ілюструє циклічний характер процесу, забезпечуючи постійне підвищення безпеки через ефективність.

Економічна безпека національного господарства значною мірою залежить від державної політики. Згідно зі Стратегією економічної безпеки України на період до 2025 року, держава визначає економічну безпеку як стан захищеності національної економіки від зовнішніх і внутріш-

Таблиця 2. Адаптована таблиця індикаторів для МХП (FY2024) *

Складова безпеки	Ключові індикатори ефективності	Значення для «Кернел» (FY2024)	Оцінка відносно порогу	Рекомендації
Фінансова	ROA, Коефіцієнт ліквідності	ROA: 8,5%; Ліквідність: 1,7	ROA – нижче (>10%); Ліквідність – добрий	Оптимізація активів через продаж непрофільних об'єктів
Операційна	EBITDA-маржа, Обсяги експорту	EBITDA: 12,3%; Експорт: +15%	Нижче середнього; Експорт – високий	Диверсифікація експортних маршрутів
Сировинна	Матеріалоємність	0,4	Високий	Розширення власних потужностей
Екологічна	Енергоємність	Знижено на 15%	Відповідно нормам	Інвестиції в зелені технології
Соціальна	Зайнятість, Плинність	Зайнятість: 95%; Плинність: 8%	Високий	Підтримка мотиваційних програм

* Джерело: побудовано за даними [16]

ніх загроз. Роль держави полягає в забезпеченні макрофінансової стійкості, стимулюванні інвестицій, розвитку критичних секторів та захисті бізнесу від ризиків. Наприклад, державні програми підтримки експорту, субсидії на енергоефективність та пільгове оподаткування можуть підвищувати ефективність бізнесу. В Україні низьке податкове навантаження (порівняно з ЄС) є конкурентною перевагою, але недостатня підтримка інновацій та кібербезпеки створює виклики. У 2023 році індекс зовнішньоекономічної безпеки України зріс до 35,7% з 31,5% у 2022 році, але залишається низьким через війну [19].

В умовах воєнного стану держава відіграє ключову роль у фінансуванні сектору оборони, забезпеченні енергетичної безпеки та мінімізації дефіциту робочої сили. Зокрема, перезавантаження інституцій (Бюро економічної безпеки, Митниця), детінізація економіки, прискорення приватизації та боротьба з корупцією сприяють покращенню бізнес-клімату та інвестування. Держава також залучає міжнародну допомогу (близько 38 млрд дол. у 2025 році) для збереження стійкості, реструктуризації боргу та розвитку ОПК. Для аграрного сектору, який формує до 20% ВВП, держава надає субсидії на переробку, підтримку МСБ та програми повернення ВПО на ринок праці. Крім того, інтеграція в ЄС вимагає від держави прискорення реформ, відкриття переговорних кластерів та виконання Ukraine Facility для отримання 12,5 млрд євро у 2025 році. Загалом, держава виступає координатором між бізнесом і суспільством, забезпечуючи баланс між ефективністю підприємств і національними інтересами [20].

У 2025 році економічна безпека України стикається з численними викликами, переважно пов'язаними з війною, такими як невизначеність щодо її завершення, загрози енергетиці, дефіцит робочої сили та інфляційний тиск. Прогнозується посилення макроекономічних дисбалансів, зростання структурного безробіття та ризику для валютної стійкості. Однак перспективи включають прискорення реформ, інтеграцію в ЄС та відновлення експорту. Держава повинна фокусуватися на енергетичній безпеці (відновлення потужностей, розподілена генерація), кредитуванні (розвиток державних банків, субсидовані програми) та детінізації. Для бізнесу, як МХП, це означає адаптацію до ризиків через диверсифікацію та інвестиції в інноваційні технології. За-

галом, 2025 рік може стати роком переходу до стійкого зростання за умови міжнародної підтримки інвестиціями та ефективних реформ [21].

Висновки

Оцінка ефективності бізнесу є стратегічним інструментом управління економічною безпекою національного господарства, що дозволяє виявляти вразливості на мікро- та макрорівнях, прогнозувати ризики та оптимізувати ресурси для забезпечення стійкості економіки. Використання комплексних підходів, таких як фінансовий (аналіз ROA, ліквідності), операційний (продуктивність, експорт), соціальний (зайнятість, плинність), екологічний (енергоємність, викиди) та цифровий (кіберзахист, автоматизація), забезпечує інтеграцію оцінки ефективності з системою ризик-менеджменту, дозволяючи перетворювати загрози на можливості зростання. У сучасних умовах, особливо в Україні, де війна посилює геополітичні ризики, ця оцінка стає невід'ємною для підтримки розвитку підприємництва, зростання ВВП, збільшення зайнятості та покращення конкурентоспроможності бізнесу.

Практичний приклад ТОВ «МХП» демонструє, як аналіз KPI (ROA ~9%, EBITDA з позитивною динамікою, відновлення експорту в 6М 2025) дозволяє виявляти ризики, пов'язані з воєнними умовами, такими як зростання витрат на енергоносії та логістичні перебої, та розробляти заходи для їх мінімізації, включаючи диверсифікацію ринків, вертикальну інтеграцію та інвестиції в зелені технології. Це не лише підвищує стійкість підприємства, але й сприяє національній економічній безпеці через внесок у продовольчу безпеку, експорт (понад 20% ВВП від аграрного сектору) та зайнятість. Аналогічно, роль держави є центральною: відповідно до Стратегії економічної безпеки до 2025 року, держава забезпечує макрофінансову стійкість через бюджетне фінансування оборони, залучення міжнародної допомоги (38 млрд дол. у 2025), реструктуризацію боргу та обережну монетарну політику, що стримує інфляцію та підтримує валютну стабільність. Крім того, держава стимулює бізнес через субсидії, прискорення приватизації, детінізацію та реформи інституцій (БЕБ, Митниця), що покращує бізнес-клімат і знижує корупційні ризики.

Виклики 2025 року, такі як дефіцит робочої сили, загрози енергетиці, інфляційний тиск та струк-

турне безробіття, вимагають від держави та бізнесу спільних зусиль для забезпечення енергетичної безпеки (відновлення потужностей, розподілена генерація), прискорення кредитування (розвиток державних банків, програми для МСБ) та інтеграції в ЄС (відкриття кластерів, виконання Ukraine Facility для 12,5 млрд євро). Перспективи включають прискорення реформ, повернення ВПО на ринок праці та нарощування експорту, що може призвести до стійкого зростання ВВП. Регулярна оцінка ефективності з використанням автоматизованих інструментів, таких як AI для аналізу KPI, циклічних аудитів та мотиваційних програм, адаптованих до галузевої специфіки, не лише підвищує фінансову та операційну стійкість фірм, але й сприяє довгостроковій конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобальної невизначеності.

У підсумку, інтеграція оцінки ефективності бізнесу, інвестування, в тому числі із залученням міжнародних інвестицій та державної політики є тими інноваційними фінансовими інструментами до подолання системних викликів, таких як війна та економічна нестабільність, дозволяючи досягти справедливого миру, членства в ЄС до 2030 року та відновлення країни. Для практичної реалізації рекомендується впроваджувати інтегровані системи моніторингу, що поєднують бізнес-аналітику з інвестиційними та державними регуляторними механізмами, а також розвивати державно-приватне партнерство (PPP) між державою, бізнесом та міжнародними організаціями. Подальші дослідження можуть фокусуватися на розробці універсальних моделей оцінки для різних секторів, враховуючи післявоєнне відновлення, цифрову трансформацію, штучний інтелект та екологічні фактори, аби забезпечити всебічну економічну безпеку для всіх рівнів національного господарства. Це все є передумовою покращення інвестиційного клімату як в регіонах, так і в країні в цілому з метою залучення інвестицій у відбудову цивільного житла, фінансування відновлюючих інфраструктурних проєктів, забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Шкарлет С.М. Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі. Формування ринкових відносин. 2007. № 6. С. 7–12.
2. Скорук О.В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. Науковий

вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 6(3). С. 39–42. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvumevcg_2016_6\(3\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvumevcg_2016_6(3)_11).

3. Гончарова В.О. Вплив тіньової економіки на економічну безпеку держави: [монографія]. Х.: ХНУ, 2001. 195 с.
4. Ермошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: [монографія]. К.: КНТЕУ, 2001. 309 с.
5. Жаліло Я.А. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. К.: Сатсанга, 2001. 224 с.
6. Мунтян В.І. Економічна безпека України. К.: КВШ, 1998. 462 с.
7. Мірошниченко О.В. Визначальні функції системи національної економічної безпеки. Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. 2007. № 12. С. 8–12.
8. Дацків Р.М. Економічна безпека держави в умовах глобалізаційної конкуренції. Львів: Центр Європи, 2006. 160 с.
9. Баженова О. Економічна безпека України: сучасний етап. Банківська справа. 2008. № 1. С. 52–61.
10. Повод Т.М., Жосан В.Г. Управління економічною безпекою в умовах цифрової економіки. 2025. С. 566–592. Режим доступу: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/187cf167-bf8b-4564-9130-383072789c87/content>.
11. Васильчак С., Стручок Н., Подкопаєв О., Соловій С., Жидяк О. Антикризисне управління як інструмент системи регулювання економічної безпеки бізнес-структур. Scientific and practical journal «Economics and technical engineering». Кривий Ріг, Vol. 2 No. 4 (2024) С. 9–19. URL: <https://doi.org/10.62911/ete.2024.02.02.01>.
12. Баранова В.В. Забезпечення економічної безпеки національного господарства. https://www.researchgate.net/profile/Valeria-Baranova-3/publication/334195512_finansovo-ekonomichna_bezpeka_u_zabezpecenni_ekonomichnoi_bezpeki_nacionalnogo_gospodarstva/links/5d1cc855458515c11c0f0d50/finansovo-ekonomichna-bezpeka-u-zabezpecenni-ekonomichnoi-bezpeki-nacionalnogo-gospodarstva.pdf.
13. Інструменти оцінки економічної безпеки в аграрному секторі. http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvumevcg_2016_6_33.pdf
14. МХП. Річний звіт FY2024. <https://mhp.com.ua/investors/reports>
15. Економічна безпека країни: методи оцінки. Київ: КНУТЕ, 2023. <https://ur.knute.edu>.

ua/bitstreams/1683eef5-6bf3-4fe2-9625-06f8ea2ab583/download

16. Вплив цифровізації на економічну безпеку. Економічний простір. № 180, 2023. <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/download/1080/1040/>

17. Державна підтримка бізнесу в умовах війни. Тернопіль: ТНТУ, 2024. <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/31020>

18. Кібербезпека як складова економічної безпеки. Вінниця: ВНТУ, 2022. https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/34nebava_kiberbezpeka/

19. Аналіз зовнішньоекономічної безпеки України. Житомир: ЖДТУ, 2023. <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/10/412.pdf>

20. Оцінка ефективності бізнесу в умовах невизначеності. Харків: ХНЕУ, 2021. <https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/4123/1/...>

21. Стратегії підвищення економічної безпеки через ефективність бізнесу. Економічний простір. 2020. <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/450>

References:

1. Shkarlet S.M. Evoliutsiia katehorii «bezpeka» v naukovomu ta ekonomichnomu seredovysshchi. Formuvannya rynkovykh vidnosyn. 2007. № 6. S. 7–12.

2. Skoruk O.V. Ekonomichna bezpeka derzhavy: sutnist, skladovi elementy ta problemy zabezpechennia. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seriia: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. 2016. Vyp. 6(3). S. 39–42. Rezhym dostupu: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_6\(3\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_6(3)_11).

3. Honcharova V.O. Vplyv tinovoi ekonomiky na ekonomichnu bezpeku derzhavy: [monohrafiia]. Kh.: KhNU, 2001. 195 s.

4. Iermoshenko M.M. Finansova bezpeka derzhavy: natsionalni interesy, realni zahrozy, stratehiia zabezpechennia: [monohrafiia]. K.: KNTEU, 2001. 309 s.

5. Zhalilo Ya.A. Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy v konteksti dosvidu svitovoi spilnoty. K.: Satsanha, 2001. 224 s.

6. Muntiiian V.I. Ekonomichna bezpeka Ukrainy. K.: KVSh, 1998. 462 s.

7. Miroshnychenko O.V. Vyznachalni funktsii systemy natsionalnoi ekonomichnoi bezpeky. Naukovyi visnyk Volynskoho derzhavnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky. 2007. № 12. S. 8–12.

8. Datskiv R.M. Ekonomichna bezpeka derzhavy v umovakh hlobalizatsiinoi konkurentsii. Lviv: Tsentr Yevropy, 2006. 160 s.

9. Bazhenova O. Ekonomichna bezpeka Ukrainy: suchasnyi etap. Bankivska sprava. 2008. № 1. S. 52–61.

10. Povod T.M., Zhosan V.H. Upravlinnia ekonomichnoi bezpekoiu v umovakh tsyfrovoy ekonomiky. 2025. S. 566–592. Rezhym dostupu: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/187cf167-bf8b-4564-9130-383072789c87/content>.

11. Vasylychak S., Struchok N, Podkopaiev O., Solovii S., Zhydiak O. Antykryzove upravlinnia yak instrument systemy rehuliuвання ekonomichnoi bezpeky biznes-struktur. Scientific and practical journal «Economics and technical engineering». Kryvyi Rih, Vol. 2 No. 4 (2024) S. 9–19. URL: <https://doi.org/10.62911/ete.2024.02.02.01>.

12. Baranova V.V. Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky natsionalnogo hospodarstva. https://www.researchgate.net/profile/Valeria-Baranova-3/publication/334195512_finansovo-ekonomichna-bezpeka_u_zabezpecenni_ekonomichnoi-bezpeki_natsionalnogo_gospodarstva/links/5d1cc855458515c11c0f0d50/finansovo-ekonomichna-bezpeka-u-zabezpecenni-ekonomichnoi-bezpeki-natsionalnogo-gospodarstva.pdf.

13. Instrumenty otsinky ekonomichnoi bezpeky v ahrarynomu sektori. http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvuumevcg_2016_6_33.pdf

14. MKHP. Richnyi zvit FY2024. <https://mhp.com.ua/investors/reports>

15. Ekonomichna bezpeka krainy: metody otsinky. Kyiv: KNUTE, 2023. <https://ur.knute.edu.ua/bitstreams/1683eef5-6bf3-4fe2-9625-06f8ea2ab583/download>

16. Vplyv tsyfrovizatsii na ekonomichnu bezpeku. Економічний простір. № 180, 2023. <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/download/1080/1040/>

17. Derzhavna pidtrymka biznesu v umovakh viiny. Ternopil: TNTU, 2024. <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/31020>

18. Kiberbezpeka yak skladova ekonomichnoi bezpeky. Vinnytsia: VNTU, 2022. https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/34nebava_kiberbezpeka/

19. Analiz zovnishnoekonomichnoi bezpeky Ukrainy. Zhytomyr: ZhDTU, 2023. <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/10/412.pdf>

20. Otsinka efektyvnosti biznesu v umovakh nevyznachenosti. Kharkiv: KhNEU, 2021. <https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/4123/1/...>

21. Stratehii pidvyshchennia ekonomichnoi bezpeky cherez efektyvnist biznesu. Економічний простір. 2020. <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/450>

Дані про автора

Васильчак Світлана Василівна,

доктор економічних наук, професор, Львівський державний університет внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9757-1683>

e-mail: VSV123@i.ua

Data about the author

Svetlana Vasylchak,

Doctor of Economics, Professor, Lviv state University of Internal Affairs,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9757-1683>

e-mail: VSV123@i.ua

Удк 330.131.7:334.012.64

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17532503>

СКРИЛЬНИК А. С.

Фінансова інклюзія як детермінанта інклюзивного розвитку малого підприємництва в умовах обмежених ресурсів

Актуальність теми. В умовах обмежених ресурсів і кризових потрясінь фінансова інклюзія малого підприємництва стає ключовим чинником інклюзивного розвитку економіки України. Недостатній доступ МП до фінансових послуг знижує їхню стійкість, посилює регіональні диспропорції та обмежує створення робочих місць.

Постановка проблеми. Близько 40% дорослого населення України ще до війни не мало банківських рахунків, а понад 46% малих підприємств ніколи не користувалися зовнішнім фінансуванням. Війна 2022–2023 рр. ще більше ускладнила доступ бізнесу до кредитів і інвестицій, особливо в регіонах з високим рівнем ризику.

Мета і завдання дослідження. Метою є обґрунтування ролі фінансової інклюзії як детермінанти інклюзивного розвитку МП у 2020–2024 рр. Завдання включають аналіз стану фінансової залученості малого бізнесу, виявлення бар'єрів доступу, оцінку регіональних диспропорцій і розробку механізмів підтримки з урахуванням кластерного підходу.

Методи дослідження. Використано кластерний аналіз для групування регіонів за рівнем фінансової інклюзії, а також аналіз статистичних даних, офіційних звітів та міжнародних досліджень.

Основні результати. Доведено, що фінансова інклюзія є багатовимірним явищем, яке включає доступність кредитів, розвиток небанківських фінансових інструментів, цифровізацію послуг та підвищення фінансової грамотності. Встановлено, що державні програми, гранти та міжнародна допомога стали вирішальними чинниками виживання малого бізнесу. Разом із тим, доступність фінансових ресурсів суттєво різниться за регіональними кластерами.

Галузь застосування. Результати можуть бути використані для формування національної стратегії фінансової інклюзії МП, удосконалення програм державної підтримки, розробки регіональних політик та стратегій післявоєнного відновлення.

Висновки. Фінансова інклюзія виступає фундаментом інклюзивного економічного зростання: вона забезпечує створення робочих місць, зменшення соціальної нерівності та стійкість економіки. Для перетворення фінансової інклюзії на сталий драйвер розвитку необхідні комплексні заходи: інституційні реформи, цифровізація, адресна кластерна підтримка та підвищення фінансової грамотності.

Ключові слова: фінансова інклюзія, малий бізнес, інклюзивний розвиток, кластерний підхід, державна підтримка, гранти, пільгове кредитування, регіональні диспропорції.

ANDRII SKRYLNYK

Financial inclusion as a determinant of inclusive development of small entrepreneurship under conditions of limited resources

Relevance. Under conditions of limited resources and crisis shocks, financial inclusion of small businesses has become a crucial factor in ensuring inclusive economic development in Ukraine.